

KERK in DEN HAAG

MAANDBLAD VOOR SPIRITUALITEIT, CULTUUR EN SAMENLEVING NOVEMBER 2012 ■ WWW.KERKINDENHAAG.NL

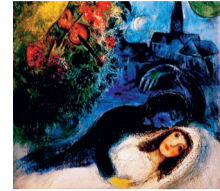
PAGINA 3

Pim Roos, popzanger op kerkpodium

PAGINA 7

Huub en Maarten, Oosterhuis en Luther

PAGINA 8

Marc Chagall, een mystiek kunstenaar

EN VERDER Protestantse Gemeente sluit acht kerken ■ Haagse Bachensembles jubileren ■ Schulden? Vraag een maatje ■ Lezingen over Alain de Botton

Margaret Sabee in haar weefatelier.

Margaret Sabee weeft (lijk)waden

Kleurige doeken, klaar voor de aarde

INTERVIEW Na een bijna-doodervaring wist Margaret Sabee dat ze 'boven de groene zoden' nog een taak had. Ze ging waden maken. Voor levenden, maar uiteindelijk voor overledenen. 'Laat je niet kisten.'

LAAT JE NIET KISTEN.' DAT IS HET motto van kunstenaar Margaret Sabee, letterlijk en figuurlijk. Letterlijk bedoelt ze: wees jezelf. Figuurlijk: er zijn alternatieven voor de traditionele kist voor begraving of crematie. Je kunt er bijvoorbeeld voor kiezen om in doeken gewikkeld te worden. Margaret Sabee maakt ze in haar atelier, van allerlei materialen, in allerlei kleuren en vormen.

Kunstvorm

Eenvoudige waden zijn in voorraad, specifieke maakt ze in overleg. Ze doet dat als het moet binnen vier of vijf da-

gen. Maar vaak ook wordt de wade gemaakt lang voordat iemand overleden is. Het is dan geen lijkwade; er is immers nog geen dode. De wade is dan een kunstvorm die een leven lang met iemand meegaat, tot het einde van de rit. Sabee lacht: 'Soms zegt de familie: we vinden de wade zó mooi, we houden hem. Natuurlijk mag dat. Maar ikzelf denk dat een wade die helemaal bij iemand past, best verbrand of onder de grond gestopt mag worden.'

Sabee zegt te vermoeden dat kunst de aarde verder helpt. Zij vindt het een 'aardig spel' dat de aarde voortdurend in ontwikkeling is, met klimaatveran-

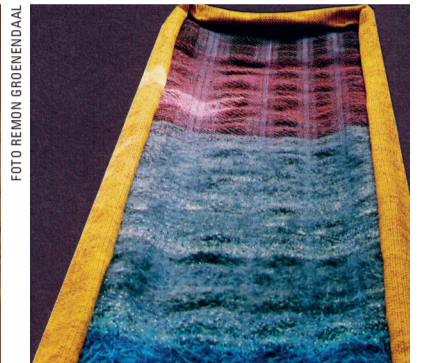
deringen en al. 'Als dank schenk ik aan het levenseinde graag mijn lichaam aan de aarde.' Een mooie lijkwade van natuurlijke materialen past goed in die gedachte.

'De hemel ging even open'

Als jonge vrouw deed Sabee de kunstopleiding tot figuratief weefster. Een tijd lang deed ze ander werk, totdat ziekte en een bijna-doodervaring haar wakker schudden. 'Ik dacht: ik ga er iets van maken, is het niet onder de zoden, dan erboven.' Op een nacht droomde ze over prachtige weefsels. Zo mooi, zo zou ze het zelf nooit kun-

Geïnspireerd op de lijkwade van Turijn.

Kistkleed.

nen, meende ze. Weer wat later las ze een boek over de lijkwade van Turijn. Tijdens een wandeling met haar hon-

'Als dank schenk ik graag mijn lichaam aan de aarde'

den kreeg ze 'een aha-ervaring'. 'De hemel ging heel even open. Toen wist ik wat ik had te doen.' Net in die tijd, begin jaren negentig, veranderde de Wet op de lijkbezorging en was het niet langer verplicht je 'te laten kisten'. Sa-

bee begon met haar weefatelier.

Rust

'Weven ervaar ik als mediteren', vertelt ze. 'Wanneer ik voor overledenen aan het werk ben, lijk ik vanuit boven geholpen te worden. Er kan bijvoorbeeld energie komen of rust, ik heb dan contact. Zo was er eens een jonge vrouw die voor haar gestorven moeder iets bijzonder moois wilde. Ik ging aan de gang met het beschilderen van de stof, maar het voelde niet goed. Toen hoorde ik een stem die een paar keer zei:

Lees verder op pagina 2

De Reuver ziet toenadering Rome en Reformatie 'Protestanten hebben een bisschop nodig'

DISCUSSIE Een halve eeuw geleden begon in Rome het Tweede Vaticaans Concilie. Ook Nederland stond bol van vernieuwingsdrift. Hoe de oogst van Vaticanum II is uitgevallen, is niet gemakkelijk te zeggen. Wel groeien katholieken en protestanten in ons land langzaam naar elkaar toe. Een opmerkelijk geluid komt van René de Reuver, predikant in Moerwijk.

HET TWEDE VATICANAANS CONCILIE, dat in 1962 van start ging, is van grote betekenis geweest. Niet alleen voor rooms-ka-

'Kerk moet geen knusse club van gelijken worden'

tholieken, maar ook voor protestanten. De oecumenische beweging kreeg vaart. Nu, vijftig jaar later, is het de vraag wat de voornemens van de catholica om 'bij de tijd' te komen – het motto van het concilie – hebben opgele-

advertenties

Adverteren in Kerk in Den Haag

Wilt u adverteren in dit maandblad? Informatie over mogelijkheden en tarieven:

www.kerkindenhaag.nl

verd. En even belangrijk is de vraag of protestanten inmiddels met andere ogen naar Rome kijken.

Dr. René de Reuver, predikant van de Marcuskerk in Moerwijk, heeft meegewerkt aan het boek *Wij zijn ook katholiek; over protestantse katholiciteit* (2007). Zijn stelling is dat protestanten zich te weinig rekenschap van hun katholieke wortels geven. Reformatoren als Luther en Calvijn hebben voortgebouwd op een lange christelijke, katholieke traditie. De Reuver: 'Zonder dat besef van continuïteit kan een kerk verworden tot een knusse club van gelijkgezinden.'

Geen maatschappelijke macht Om direct met de deur in huis te vallen: veel Nederlandse protestanten,

verenigd in de Protestantse Kerk, staan volgens De Reuver te weinig open voor de Romana. 'Er is veel meer dat ons bindt dan dat ons scheidt. Met respect voor ieders identiteit zouden we meer begrip voor elkaar moeten hebben.' Vooral nu kerken geen maatschappelijke macht meer hebben, zou toenadering over en weer sneller kunnen gaan.

Ook met de paus als hoogste rooms-katholieke gezagsdrager zijn we in onze kritiek veel te gemakkelijk klaar, vindt De Reuver, 'hoewel hij een voornaam theoloog is en vertegenwoordiger van een wereldkerk'. Bij protestanten ligt het hoogste gezag niet bij één persoon, maar bij een vergadering: een plaatselijke kerkenraad, een landelijke syno-

'Er is veel meer dat ons bindt dan dat ons scheidt'

de. De organisatievorm van de Rooms-Katholieke Kerk, een ambtsstructuur met bisschoppen, is ouder en verdient volgens De Reuver meer waardering. 'Calvijn deed een meesterzet, toen hij in de zestiende eeuw brak met de hiërarchisch georganiseerde rooms-katholieke kerk. Hij spreidde het bestuur. Maar in deze tijd zijn er goede argumenten om ook bij protestanten te kiezen voor hoofdelijk leiderschap.' Kortom, ook protestanten hebben volgens hem een bisschop nodig. De lutherse kerk heeft overigens altijd bisschoppen gehouden.

Herkenbaar gezicht

Een herkenbaar gezicht is nuttig, aldus De Reuver. 'Op allerlei terreinen denken we nu meer in mensen dan in instituties. Een persoonlijk leider is aanspreekbaar en geschikt om bijvoorbeeld in de media een inhoudelijk de-

Lees verder op pagina 2

Lourdeskerk Scheveningen nu meditatiecentrum 'Het gonst hier van de energie'

Bezoekers zijn bezig met een mindfulness-training.

Ooit werd er gebeden, nu gemiddeld. De voormalige Lourdeskerk in Scheveningen, een schepping van de bouwmeester Kropholler en rijksmonument, is getransformeerd in een centrum voor evenementen, lichaam en geest. 'Het is een gemeenschapsruimte gebleven'. Dit is Chizone.

DE HOOFDZAAL VAN DE KERK oogt intiem. Het plafond heeft veel weg van een omgedraaid schip, de modern ogende glas-in-loodramen zorgen voor licht en kleur. De zaal wordt gebruikt voor middelgrote

advertentie

Reinoud Schoemaker,
LETSLSCHADE ADVOCaat
Uw letsel mijn zorg
070 - 40 43 34 6
ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

'Velen kunnen de sluiting nog moeilijk verwerken'

evenementen, zoals beurzen, toneelvoorstellingen of symposia. Het CDA had onlangs deze ruimte gehuurd om de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen af te wachten. Vroeger kwam men hier voor geloofsbeleving, tegenwoordig speelt de beleving van een event een belangrijke rol, waarbij creatief gebruik wordt gemaakt van beeld en geluid.

Rond de hoofdzaal liggen kleinere praktijkruimten waar therapievormen en geneeswijzen beoefend worden, gebaseerd op oosterse geneeswijzen of vergelijkbare grondslag. Bezoekers komen hier voor yoga en Tai Chi, maar ook voor accupunctuur, meditatie, Qigong, Tui Na-massage en mindfulness-trainingen.

Lees verder op pagina 2

Kleurige doeken

Vervolg van pagina 1

“Het hoeft niet zo moeilijk.” Ik vertelde het aan de dochter. Die begon te stralen: “Dat is mijn moeder, dat zei ze altijd!” Tijdens het maken van een doek voor een dokter – iemand van Artsen zonder Grenzen – kwam er een enorme en weldadige rust over me. Naderhand bleek dat overeen te komen met hoe die man was: de rust zelve.

Je zou verwachten dat gewikkeld wil-

len worden in een kleed typisch iets voor vrouwen is. Nee hoor, zegt Sabee. ‘Ik krijg hier veel zakenlieden en zelfs mannen uit het bankierswezen, die bij leven een doek voor zichzelf bestellen.’ Ze maakt de waden passend bij de persoon in kwestie. Een vogelaar krijgt vogels op de wade, iemand die met hart en ziel door Tibet en Nepal heeft gereisd krijgt iets in die sfeer.

De ene persoon ‘vraagt’ om wol, de andere om linnen, ‘en iemand die niet van jute houdt, krijgt natuurlijk een

andere stof’. Zijn de kleden die ze maakt inmiddels net zo prachtig als in haar droom? ‘Nee, die ontwerpen en kleuren waren veel helderder. Ik streef er nog steeds naar om die te realiseren.’

Wie Sabee’s werk ziet, vraagt zich af hoe mooi die droom moet zijn geweest.

MARGOT C. BERENDS

MARGARET SABEE EXPOSEERT IN HET AANDACHTSCENTRUM,

SCHOOLSTRAAT 18, TOT 7 JANUARI. INFO WWW.MARGARETSABEE.COM.

Oerwade: in de oertijd werd men in holle boomstammen begraven.

FOTO REMON GROENENDAAL

Veranderingen in begrafenisrituelen

André Hazes verdringt Ave Maria

INTERVIEW Levens en afscheidsceremonies zijn beide vergankelijk. Theo van Deursen, jarenlang uitvaartleider in Den Haag, merkt dat uitvaarten veelzijdiger en opvallender worden.

Veertig jaar geleden waren begrafenissen voorspelbaar, meent uitvaartverzorgster Theo van Deursen (62). ‘Je bleef een half uur in de aula en even in de koffiekamer. De dood werd verzwegen omdat het een taboe was. Ik draaide altijd drie muziekstukken, klassiek of orgel.’

Souvenirs

Nu is het vaak anders. Van Deursen ziet kisten in alle vormen en kleuren begraaftplaatsen binnenrijden; per auto, maar ook op bakfietsen en in caravans. Soms ligt er een familieruzie op de loer, of is het om andere redenen niet mogelijk om het afscheidsceremonieel bij te wonen. ‘Het is dan mooi meegenomen dat begrafenisceremonieën

steeds vaker via het internet te volgen zijn’, vindt hij.

In de hitlijst verdringt André Hazes het ‘Ave Maria’, terwijl de dood als gespreksonderwerp herleeft. Altijd een traan, soms ook een lach. Van Deursen had nooit verwacht champagne (naast koffie) te zullen serveren. En dat nabestaanden souvenirs zouden uitdelen, zoals kettingen met vingerafdrukken van de dode. Soms helpt hij de as met een vuurpijl af te steken.

‘Al die vernieuwingen maken de afscheidsceremonie persoonlijker’, meent de begrafenisleider. Hij merkt wel dat uitvaarten sinds de financiële crisis minder uitbundig zijn. Kerkelijke begrafenissen nemen af, maar volgens Van Deursen niet voorgoed. ‘Ook buitenkerkelijken kloppen bij mij aan om, voor hun eigen afscheid, een priester of dominee te vinden.’ Hij denkt dat er in financieel moeilijke tijden meer waarde gehecht wordt aan spiritualiteit, ook bij uitvaarten.

Minder geld en minder houvast aan geloofstradities leiden volgens hem

Boeddhabeeld voor een traditioneel grafmonument op de r.k.-begraaftplaats St. Petrus Banden in Den Haag.

tot het vroeger ondenkbare ‘winkelgedrag’: de kritische klant vergelijkt de prijzen en programma’s van verschillende uitvaartbedrijven.

Contouren van het lichaam

‘Bij een rooms-katholieke uitvaart bestaat er weinig ruimte voor inbreng vanuit de familie: in de kerk mag geen of één nabestaande spreken. Men houdt graag vast aan traditionele rituelen. Toch mogen familieleden tegenwoordig met de pastoor kiezen welke bijbelteksten gelezen worden. Bij een protestantse dienst hebben familieleden meer vrijheid. Er wordt gezongen uit het *Liedboek voor de Kerken*. Moslims worden traditiegetrouw zonder kist begraven. ‘Soms is het schokkend om

de contouren van het lichaam in de lijkwade in het graf te zien.’ Het valt hem op dat de meeste moslims kiezen echter voor een kist.

Er zijn internationale prijzen ingesteld - de ‘International Funeral Awards’ - voor uitvaartleiders die er het best in slagen met hun ceremonie nabestaanden een ‘mooie’ dag te bezorgen. Lees: angst voor de dood weg te nemen. Van Deursen geeft toe vaak

‘Ik zie bezoekers vaak als dolenden’

emotioneel te zijn. Kinderuitvaarten raken hem diep, evenals uitvaarten zoals van de weduwnaar die zijn vrouw verloor na een huwelijk van zestig jaar. ‘Ik put kracht uit de gesprekken met mijn naasten.’

TANYA VAN DER SPEK

DINSDAG 6 NOVEMBER, LEZING THEO VAN DEURSEN OVER ONTWIKKELINGEN IN DE UITVAART. PAROCHIEHUIS H. ANTONIUS APT, 20 UUR.

Chizone

Vervolg van pagina 1

De initiatiefnemers van Chizone zijn Noël en Maarten de Bruin. ‘Chi betekent energie in het oosters’, verklaart Noël. ‘Daar gonst het hier dagelijks van, en daarom noemen we deze plek een energiezone.’ De broers geloven in de preventieve gezondheidszorg van oosterse therapieën. ‘Oost ontmoet west. Dat is ons uitgangspunt.’

Verborgen schildering

Voordat de kerk haar huidige functie kreeg, werd ze aan de eredienst onttrokken. Dat gebeurde in overleg met de eigenaar, de rooms-katholieke parochie van Scheveningen, en het bisdom Rotterdam. Daarna is het interieur enigszins veranderd. De kruiswegstaties zijn afgedekt, het kruisbeeld is weg en de altaarschildering is verborgen achter een plaat. Dit is niet gedaan op initiatief van de huurders, maar door het bisdom. Noël de Bruin vindt dat jammer. ‘Bezoekers vragen

‘Oost ontmoet West. Dat is ons uitgangspunt’

vaak of we die afdekkingen niet voor een dagje kunnen weghalen, maar dat mag niet.’

De verstandhouding met het bisdom noemt Noël ‘prima’: ‘De kerk heeft ons nooit op de vingers getikt. En omdat dit pand een rijksmonument is, zijn we gebonden aan meer regels van de overheid dan van het bisdom. Natuurlijk organiseren we geen dikke feesten of houseparty’s. Dat is niet passend.’

Via de zijingang van Chizone, aan de Berkenbosch Blokstraat, is ook de Maria- of Lourdeskapel te bereiken, waar de Franse grot van Massabielle op schaal is nagebouwd. De kapel wordt nog beheerd door de parochie en staat los van Chizone. Hier is niets aan het

interieur veranderd. ‘De mystiek zit daar in de stenen’, zegt Annemie Konings, die jarenlang aan de Lourdeskerk verbonden is geweest.

Dierbare herinneringen

Het sluiten van de kerk in 2005 was noodzakelijk door afnemend kerkbezoek. De aanwas van jonge parochianen stopt. Toch roept het verleden bij menig omwonende dierbare herinneringen op. De Lourdeskerk, gebouwd in 1926, was voor velen een vast onderdeel van hun leven. Noël: ‘Soms wordt in gesprekken met bezoekers duidelijk dat ze de sluiting nog steeds moeilijk kunnen verwerken. Ze zijn hier gedoopt, ter communie gegaan of getrouwd. Hun hele ziel en zaligheid ligt hier. Maar uiteindelijk, na een kop koffie, zeggen velen toch blij te zijn met wat het gebouw geworden en gebleven is: een gemeenschapsruimte. De kerk is niet tot appartementencomplex verbouwd of tegen de vlakte geslagen.’

Annemie Konings beaamt dit: ‘De oude parochianen begrijpen goed dat het malaise is in alle kerken. Het kon niet anders. Toch heeft het menigeen pijn gedaan om de vaste stek te verliezen, tezamen met de gezamenlijke zin die hier zo vertrouwd was.’

De één knielt, vouwt de handen en sluit de ogen. De ander zit in lotushouding op een matje. De één noemt het bezinning of gebed. De ander chi.

JOLLY VAN DER VELDEN

Meer info: chizone.nl

Vaticaanum II

Vervolg van pagina 1

bat te voeren. Hij of zij kan zich niet verschuilen achter een vergadering.’ De Haagse predikant, die ook voorzitter is van de generale raad van advies van de Protestantse Kerk, volgt met zijn ideeën in grote lijnen de opvattingen van zijn leermeester Bram van de Beek, die hoogleraar in Leiden is geweest.

Volgens Van de Beek heeft de kerk in haar lange bestaan twee nuttige en onvermijdelijke ‘bypasses’ gekend: de crisis rond 1300, toen in Avignon tijdperk een tweede paus zetelde, en de Reformatie. Op dit moment ziet hij geen theologische redenen meer om afzonderlijke wegen te gaan. Protestantse kerken kunnen volgens hem weer katholiek worden. ‘Dat is wel fors geredeneerd’, zegt De Reuver. ‘Maar hij werpt terecht een steen in de vijver.’

‘Wij kiezen voor eenheid’

De roep om samenwerking weerklonk begin oktober ook op het Malieveld, toen een bont geschakeerd landelijk gezelschap de manifestatie ‘Wij kiezen voor eenheid’ hield. Arjan Plaisier, secretaris van de PKN, memoreerde hoe protestanten lange tijd de paus als antichrist hadden gezien. Die tijd is voorbij. Bisschop Gerard de Korte betuigde spijt over de houding van de rooms-katholieke kerk ten opzichte van protestanten. De heren vielen elkaar nog net niet in de armen.

Deze ontwikkeling is niet los te zien van wat met Vaticanum II is begonnen,

vindt De Reuver. ‘In de catholica is meer aandacht gekomen voor de inhoud van Bijbel en geloof. Vieringen worden in de volkstaal gehouden. Er is meer waardering voor het jodendom en voor andere christelijke geloofsgemeenschappen; overigens zonder die “kerk” te noemen.’

Veel Nederlandse katholieken vinden overigens zelf, dat de oogst van het concilie - in de jaren zestig het gesprek van de dag - tot hun spijt compleet verdampt is. Ze hoopten op radicale vernieuwing, maar volgens hen heeft de

‘Je zou een leider moeten kiezen als de president van de VS’

restauratie toegeslagen. De kerk concentreert zich nu op oude regels en vormen, die met een beroep op de documenten van Vaticanum II weer worden opgepoetst. De vernieuwing van de volkskerk waar zij op hoopten, is volgens hen verder weg dan ooit.

‘Goede’ vaderlanders

De waardering van Vaticanum II in Nederland heeft ook alles te maken met de volksaard. Veel Nederlanders kijken nog altijd met de Tachtigjarige Oorlog in het achterhoofd naar ‘ultramontaanse’ machtscentra zoals het Vaticaan. Zoals kerkhistoricus Peter Nissen heeft geschreven, hebben niet-katholieken lang argwanend gestaan tegenover landgenoten die hun heil buiten de grenzen van de zwaar bevoch-

ten onafhankelijke staat zochten. Daarom stonden veel Hollanders in 1962 te juichen toen, eeuwen nadat de protestanten de roomse Spanjaarden eruit hadden geknikkerd, nu ook de katholieken in opstand kwamen tegen het roomse gezag. Eindelijk werden ze ‘goede’ vaderlanders. Het wantrouwen tegen een grotere macht buiten de landsgrenzen zit bij velen diep ingebakken; zie ook de aversie tegen ‘Brussel’ en tegen de loyaliteit van moslims aan Arabische leiders.

Zo trekt Vaticanum II nog steeds sporen door het Hollandse landschap. Geestelijke en kerkelijke vernieuwing? Dat is de vraag. Meer eenheid tussen de religies? Tot op zekere hoogte. Meer waardering voor persoonlijk leiderschap bij protestanten? Bij sommigen. ‘Natuurlijk zie ik nadelen’, zegt De Reuver. ‘Je zou een leider moeten kiezen voor vier jaar, met één herverkiezing, zoals bij de president van de Verenigde Staten. Geen verkiezing voor het leven. En helemaal geen onfeilbaarheid. Geen ex-cathedra uitspraken.’

JAN GOOSSENSSEN

advertentie

JOHAN WASSENAAR
VOETBREDDEN OP MAAT EN SCHONEN

Prins Hendrikstraat 132 2518 HX Den Haag 070 363 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

@ ARMAND IT SERVICES

Armand IT Services 06 33 87 70 30
Het Kleine Loo 43 info@armand-it-services.nl
2592 BW Den Haag www.armand-it-services.nl

GRATIS KENNISMAKINGS ACTIE

Wij komen geheel kosteloos bij u langs om een gratis check-up op uw systeem te verrichten.

Gegarandeerd kosteloos in de regio Den Haag.

24 uur service
Reparatie
Hulp op locatie
WiFi
Advies
Installatie

Onderhoud
Automatisering
Bekabeling
Begeleiding
Cursussen
Netwerk Beheer

OIT NAAR EEN OPTREDEN VAN LEE TOWERS geweest? Of van de Toppers? Grote kans dat in het achtergrondkoortje Pim Roos meezong. Een lange man uit Laak, met een daverende basstem.

Wie op zondagochtend naar de Laakkapel gaat en de cantorij hoort zingen, ziet Pim Roos ook. Hier is hij dirigent. Sinds een klein jaar loodst hij de zangers – ‘allemaal lieve mensen’ – vierstemmig door het *Liedboek voor de kerken*. En als het uitkomt, draait hij zich om en dirigeert hij de gemeente. Want zingen, dat zullen ze. Uit alle zangers wil hij het beste halen.

Oude Beatlenummers

Pim Roos kan niet zonder muziek, dat is duidelijk. Van zijn ouders hoorde hij dat hij eerder kon zingen dan lopen. In zijn kinderstoel zong hij al de liedjes mee van de orgelman die door de straat kwam. En op de lagere school mocht Roos op maandagochtend alle klassen langs om de psalm

Wat een energie, wat een levenslust

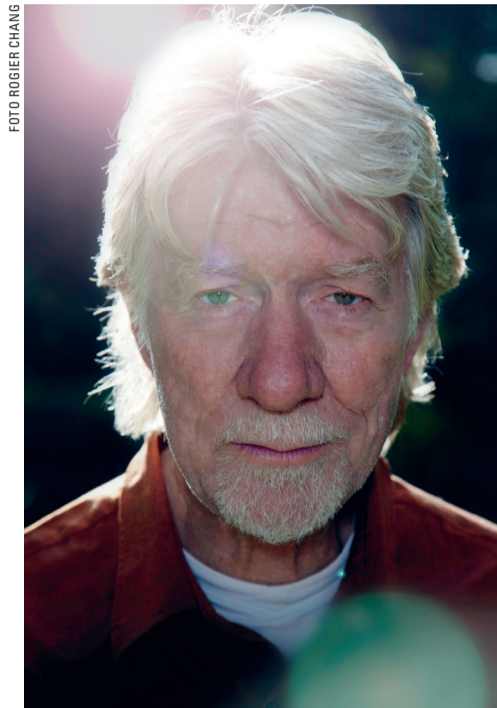
die de kinderen thuis hadden moeten leren, met zijn heldere jongenssopraan voor te zingen. Hij zingt nog steeds. Pim Roos (64) is net weer een popgroep begonnen, die oude Beatlenummers zingt. Verder is hij als solozanger teruggekeerd naar de andere grote namen van zijn jeugd: Jim Reeves, Perry Como, Johnny Cash, Dean Martin. En behalve de Laakcantorij dirigeert hij ook nog een gospelkoor in Scheveningen en een ouderenkoor, dat toepasselijk De Laakbloeiers heet.

Zwaar bewaakt harmonium

Toen de Laakkapel een nieuwe dirigent zocht, stemde Roos direct toe. Want als kind kwam hij ook al in de kerk. Zijn vader was amateur-organist ‘ergens in Scheveningen’ en thuis stond een zwaar bewaakt harmonium. Later maakte hij carrière in de popmuziek. Er kwamen bandjes waarmee de zanger door het land toerde. Verder

Pim Roos dirigent cantorij Laakkapel ‘Wie zingt, hoeft niet meer te hoesten’

INTERVIEW Pim Roos uit Laak is een popzanger die sinds kort ook in de kerk te vinden is. Hij is dirigent van de cantorij van Laak. Een gesprek met een veelzijdige man die het beste uit zijn zangers wil halen. ‘Ik sta er soms zelf verbaasd van, dat ik die oude muziek mooi vind.’

Pim Roos, een popzanger die na een lange carrière nu ook de cantorij van Laak onder zijn hoede heeft.

werd Roos gevraagd voor zangsessies in studio's. Hij nam over de duizend jingles op voor radio-

programma's in heel Europa en leefde zich uit in reclameliedjes. Pim's stem was zijn handelsmerk. Met de muziek heeft hij een goede boterham verdiend, zegt hij op bescheiden toon.

In zijn huis, op de grens van Laak en Rijswijk, wordt een hele wand in beslag genomen door oude foto's. Het zijn herinneringen aan zijn lange artiestenbestaan. Pim in vele gedaanten. Maar tussen de zangsessies voor Sesamstraat en opnamen in IJsland om daar een fonetisch genoteerd riedeltje in te zingen, waren er altijd momenten dat hij terugkeerde naar de wereld van zijn jeugd. Zijn vader zong in een oratoriumvereniging. Ook Pim ging dat doen, in hetzelfde koor. Dus zong hij, samen met zijn vader, uit volle borst mee in *The Messiah* van Handel, en in Bachs *Weihnachtsoratorium*. Even later moest hij dan weer als *backing vocal* de meidenpopband Luv' wat gewicht helpen geven, of meezingen in de Willem Ruisshow.

Wat je noemt een afwisselend leven. Wie de velletjes leest waarop hij zijn levensloop heeft getikt, valt van de ene verbazing in de andere. Wat een energie, wat een levenslust. Met de band Cashmere scoorde hij zelfs een hit: *Love's what I want*.

Golflengte

Heeft liefde voor de muziek en zijn werk voor de cantorij inmiddels geleid tot belangstelling voor

het geloof of de kerk? Nou nee, zegt Pim Roos aarzelend. Al heeft hij wel waardering voor de nieuwe ‘menselijke liedjes’ van ‘muziekpastor’ Martin Kamminga die in Laak worden gezongen. Gevraagd naar zijn favoriete kerkliederen noemt hij er twee: *Blijf bij mij Heer, want d'avond is nabij*, en een lijdenslied, *O hoofd vol bloed en wonden*. ‘Prachtige melodieën, liederen uit mijn jeugd die in een vierstemmige harmonie mij telkens weer ontroeren. Ik sta er soms zelf verbaasd van, dat ik die oude muziek mooi vind. Het is een golflengte die kennelijk in mij zit.’

De kerkdienst zelf beleeft Pim Roos als een welwillende buitenstaander. ‘Ik sta open voor alles. Je moet weten dat ik mijn hele leven niet kerkelijk ben geweest.’ Als kind luisterde hij nooit naar de preek. Nu wel. Het valt hem op dat sommige predikanten een boeiend verhaal vertellen.

‘Ik dacht, zal ik aan het Avondmaal gaan? Ik heb het niet gedaan’

‘Maar er zijn er ook die een tekst van een velletje papier voorlezen.’ Laatst zat hij in dubio. Het was Avondmaal en ‘dominee Rob van Essen’ nodigde iedereen uit naar voren te komen. ‘Ik dacht, zal ik meegaan? Ik heb het niet gedaan.’

Rood haar, slechte huid

De ‘popjongen’ die Pim Roos altijd is gebleven, noemt zichzelf ‘een kameleon’. Hij past zich aan zijn publiek aan. Als kind was hij timide, weet hij nog. Rood haar, slechte huid. Nu, na een lange carrière, is hij een begrip in Laak en ver daarbuiten. Met zijn ouderenkoor komt hij graag in verzorgingshuizen voor een zanguurtje. ‘Gisteren was ik er nog. Iedereen had zo'n plezier.’ Zingen is niet alleen gezellig maar ook gezond, zegt hij stellig. ‘Wie zingt, hoeft niet meer te hoesten.’

JAN GOOSSENS

Het Residentie Kamerkoor en Residentie Bachorkest in de Kloosterkerk

Haagse Bachensembles jubileren allemaal

Deze maand vieren de drie Haagse Bachensembles allemaal een jubileum. Het jubileumconcert is op 3 november, in aanwezigheid van de koningin.

HET RESIDENTIE BACHKOOR, dat negentig zangers telt, bestaat 140 jaar. Het is voortgekomen uit de in 1872 opgerichte christelijke zangvereniging ‘Oefening en Stichting’. Het Residentie Kamerkoor, met dertig leden, viert zijn zevende lustrum. Het is in 1977 opgericht door Gerard Akkerhuis, die tot zijn dood in 1994 de dirigent is geweest.

Het Residentie Bach Orkest bestaat vijftig jaar. Het is het vaste orkest van de Bach-cantatediensten, die eerst enkele jaren in de Nieuwe Kerk aan het Spui werden gehouden en later in de Kloosterkerk.

Het jubileumconcert, dat in de Dr. Anton Philipszaal wordt gegeven, staat onder leiding van de vaste dirigent en artistiek leider van de Residentie Bachensembles, Jos Vermunt. Hij is Akkerhuis opgevolgd. Uitgevoerd wordt een groot oratorium van Edward Elgar, *The dream of Gerontius*. Het is voor het eerst dat de drie ensembles samen op

het podium staan. De drie hebben doorgaans hun eigen repertoire en concertagenda.

MEER INFORMATIE: BACHENSEMBLES.NL

advertentie

Lezers van *Kerk in Den Haag* kunnen met korting naar dit concert, echter uitsluitend indien bestellingen worden geplaatst via www.bachensembles.nl. Toegangskarten Rang II kosten normaal € 30,-; lezers die ACTIE KDH-2012 vermelden bij de ‘opmerkingen’ ontvangen een korting van € 7,50 per toegangkaart en betalen dus € 22,50 per kaart.

Kaarten voor Rang I zijn helaas niet meer beschikbaar.

IN - D R U K STEEN DOOR DE RUIT

Ik zou wel in de trein willen stappen om een steen door zijn ruit te gaan gooien! Wie zegt dit? Een jeugdige Facebook-gebruiker die zich opmaakt voor een Project X-feest, denkt u misschien. Of een boze klant van een bank die door een ‘financieel product’ zijn pensioen heeft zien verdampen. Mis.

Het gaat om de echtgenote van een van de ambtsdragers in mijn eerste gemeente, eind jaren zeventig. Het liefst had mevrouw haar oude dag in een stil dorpje doorgebracht, maar haar man was niet uit Mokum weg te branden.

Toen ik met de vrouwenpreksgroep de kapel van Oude Zijds 100 op de Wallen bezocht, zei ze onderweg: ‘Vreselijk die halfnaakte vrouwen, ik zou mijn ogen wel dicht willen doen’.

Waarop een ander zei: ‘Niet doen, dan raakt u van de Wal in de sloot’.

Het waren de jaren van de seksuele revolutie. Oud-senator Brongersma (PvdA) mocht in een ‘Groot Uur U’ van de Vara vrolijk verkondigen waarom het goed is als kinderen seksuele relaties met volwassenen hebben. De werkgroep Pedofilie van de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming gaf het tijdschrift ‘Naar Integratie Kinderseksualiteit’ uit. Namens die club waren er rond 1980 zo'n vijftien soortgelijke werkgroepen. De populaire mediadominee Alje Klamer probeerde in Ikon-zendtijd ruimte te scheppen voor homoseksuelen in de kerk, maar bepleitte ook gepassioneerd de acceptatie van pedofilie. In homoseksuele kring was men trouwens lang niet altijd gelukkig met de vereenzelviging van homoseksualiteit en pedofilie.

De seksuele bevrijders kregen zelfs een politieke meerderheid achter zich, zodat VVD-minister

Korthals Altes in 1984 voorstelde alle pornografie vrij te geven, inclusief kinderporno(!). En in 1985 lag er een wetsvoorstel van zijn hand waarin seks met kinderen vanaf twaalf jaar werd toegestaan. Dat alles tijdens de periode waarin CDA en VVD verantwoordelijkheid voor de wetgeving droegen. Toen het wetsvoorstel vroegtijdig in de publiciteit kwam, bleek er onder de kiezers nauwelijks draagvlak en moest de minister zijn wetsvoorstel schielijk intrekken.

Het was in deze periode, nadat Alje Klamer weer eens voor acceptatie van pedofielen had gepleit, dat het mijn ‘van de Wal in de sloot’-dame te veel werd. Ze was trouwens veel te gezaggetrouw om daadwerkelijk met een steen naar het Gooi af te reizen.

Inmiddels slaan de golven van de tweede kindermisbruikhype door de media. Eerst moest de

Rooms-Katholieke Kerk eraan geloven. Nu wil men dat de regering haar excuses aanbiedt. Laat mij duidelijk zijn: voor een volwassene die zijn tengels naar een kind uitsteekt, bestaat geen enkel excuus. Het is dramatisch hoe weinig aandacht de slachtoffers van misbruik vroeger kregen.

Toen mijn zondagsschoolonderwijzer zich aan verscheidene jongetjes vergrepen had, kwam de dominee vragen of de ouders geen aangifte wilden doen. Dat zou de kerk schaden en men had immers de dader al de deur gewezen. Met die kerk wilde mijn moeder niets meer te maken hebben.

Maar als er toch excuses aangeboden moeten worden, dan ook door de politieke partijen en de media die, met hun kritiekloze lofzang op vrijheid, de kinderen stenen voor veiligheid boden.

ROB VAN ESSEN

Nieuwe bezuinigingsronde in aantocht

Niet zeven maar acht kerken gaan dicht

NIEUWS Niet zeven maar acht kerkgebouwen in Den Haag gaan dicht. Dat zal de algemene kerkenraad van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage (PGG) deze maand waarschijnlijk besluiten. Ondertussen is al weer een nieuwe bezuinigingsronde in aantocht.

OP 20 NOVEMBER NEEMT DE ALgemene kerkenraad een definitief besluit over de kerkgebouwen die aan de eredienst onttrokken worden. In september was al een 'voorgenomen besluit' genomen. De wijkkerkenraden konden tot 1 november reageren op het besluit van september. Nieuw is, dat de Vredeskapel (Archipelbuurt) aan de lijst is toegevoegd. Dat gebouw zal, net als Kruispunt (Mariahoeve) uiterlijk in juni 2014 worden gesloten. De Laakkapel gaat eind deze maand al dicht. De overige kerken slui-

De Vredeskapel aan de Malakkastraat

ten in juni 2013. Dat zijn volgens de huidige plannen de Ontmoetingskerk en de Bethelkerk in Loosduinen, de Thomaskerk (Leyenburg), de Bethelkerk (Valkenbos) en de Valkenboskerk

(Rustenburg).

Met de sluiting van acht gebouwen is de PGG nog niet uit de zorgen. Eerdere berekeningen hadden al aangetoond dat bij ongewijzigd beleid de tekorten onverminderd hoog blijven, tot enkele tonnen per jaar in de komende decennia. De doelstelling van de reorganisatie, een sluitende begroting per 2015, wordt waarschijnlijk niet gehaald. De algemene kerkenraad heeft daarom uitgesproken dat na november 'verdere visieontwikkeling' nodig is.

Een van de mogelijkheden die volgend jaar worden onderzocht, is de Grote Kerk in het stadscentrum weer in gebruik te nemen als vierplek voor een groot deel van Den Haag. Daarnaast zou dan in de buitenwijken nog een kleiner aantal kerken open kunnen blijven.

Begrip voor andere keuze

In enkele kerken hebben verontruste gemeenteleden intussen alternatieven

ontwikkeld. In Den Haag-zuidwest (Combinatie 1) is een 'brandbrief' opgesteld om de Thomaskerk en de Bethelkerk open te houden. In plaats daarvan zou de Bosbeskapel gesloten kunnen worden. De briefschrijvers wijzen erop dat de centrale kerkrentmeesters van

Nieuw plan: Grote Kerk weer in gebruik nemen

de PGG en de algemene kerkenraad aan twee voorwaarden die waren gesteld niet zijn tegemoetgekomen. Er komt geen extra 'vierplek' in de uitgestrekte wijk en het opknappen van de Bosbeskapel lijkt er niet in te zitten. Om die reden pleiten de briefschrijvers ervoor de keuze te herzien. Temeer daar de

kerkrentmeesters zelf hebben geschreven dat ze er begrip voor zouden hebben als bij Combinatie 1 toch andere kerkgebouwen opengehouden blijven. Ook de Haagse Organistenkring pleit voor het openhouden van de Thomaskerk. Het gebouw beschikt over een 'bijzonder mooi en welklinkend Flen-troporgel' uit 1953, aldus het bestuur. Het vraagt de algemene kerkenraad bij de keuze van te sluiten gebouwen ook met de kwaliteit van de orgels rekening te houden.

Gemeenteleden van de Ontmoetingskerk hebben een ambitieus plan gemaakt om het gebouw in een stichting onder te brengen, die de exploitatie op zich neemt. Inkomsten zouden komen uit commerciële verhuur. 's Zondags zou het gebouw beschikbaar blijven voor kerkdiensten. Certificaten van gemeenteleden en anderen zouden voor een startkapitaal kunnen zorgen. Volgens de opstellers is het gebouw 'zeker rendabel' te krijgen. Ruim tachtig vrijwilligers hebben zich al aangemeld.

JAN GOOSSENSSEN

ALLE DOCUMENTEN STAAN OP KERKINDENHAAG.NL

Emeritus-predikant Ben Wentsel over zijn Kleine en Grote Catechismus

Twee vrome boeken vol vragen en oefeningen

INTERVIEW Zes jaar lang, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat, werkte gereformeerd emeritus-predikant Ben Wentsel (83) aan zijn vijftiende geesteskind. Begin november verschijnen twee boeken van zijn hand, de Kleine én Grote Catechismus.

Natuurlijk hoop ik als christen dat moslims Christus niet alleen aanvaarden als profeet, maar ook als Verlosser. Van moslims leren wij, op onze beurt, de diepe eerbied kennen voor God en de gebedstrouw.

Ik wil een dialoog zonder schuttingtaal, zonder geweld, een dialoog in

Gemeente kiest voor bestuurlijke herschikking

Kerk als 'creatieve industrie' vraagt om andere reorganisatie

DISCUSSIE De reorganisatie van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage (PGG) past helemaal bij de Haagse volksaard. Geen scherpe inhoudelijke keuzes, maar een - vertrouwde - bureaucratische aanpak.

'HET LIJKT WEL OF IEDEREEN verdoofd is', zei een kenner van de Haagse kerken onlangs. Zeven gebouwen worden gesloten - inmiddels zijn het er acht - en niemand geeft een kikk. Geen publiek gemor, geen oeloopjes. Hoogstens wat beschaafd geventileerde berusting. Nu, tegen het einde van de procedure, komen er wat initiatieven van gemeenteleden. Rijkelijk laat.

Ondanks alle rapporten, vergaderingen en pogingen om in de nieuw gevormde combinaties een nieuwe visie van de grond te tillen, blijft het onzeker hoe de gewone kerkleden op de grote reorganisatie zullen reageren. Op papier is een flinke volksverhuizing in aantocht, maar de tijd zal leren of de gelovigen zich in de hun opgedragen richting verplaatsen. De tijd is voorbij dat een hele kerkgemeenschap op commando van het ene naar het andere gebouw verhuist. De eerste geluiden zijn wat dat betreft zeer verschillend.

In verscheidene wijkgemeenten hebben leden al te kennen gegeven dat ze hun heil voortaan elders zoeken: ze zetten op zondag de tv aan of zoeken een andere kerk van hun keuze op. Den Haag is nog altijd gezegend met tientallen vitale kerken van velerlei kleur en snit. Of ze haken af; een proces dat in het hele land bij kerksluiting optreedt. In één wijkgemeente heeft een flink deel van de leden aangekondigd zelfs het kerklidmaatschap op te zeggen; verontwaardigd als men is dat 'hun' gebouw moet sluiten.

Grootscheepse herschikking

Nu zal de soep wel niet zo heet gegeten worden, maar wat aan reacties en ondergrondse onvrede naar buiten komt, lijkt geen overmatige waardering voor de gekozen aanpak van de Haagse protestantse gemeente: een grootscheepse bureaucratisch-bestuurlijke herschikking van voorheen autonome wijken. Daarbij zijn de grenzen van de nieuwe grote combinaties tamelijk willekeurig gekozen, zoals blijkt uit het al aangekondigde en nog te verwachten 'grensverkeer'. Was er een betere reorganisatie denkbaar geweest? Wellicht.

Een goede start was bijvoorbeeld een grondige bedrijfskundige analyse geweest van wat er mis is in de PGG. Te veel gebouwen, te veel betaalde krachten, te weinig betalende leden, te weinig doelmatigheid, te weinig profilering, te veel nostalgie, te weinig lef, te weinig elan? Het zou allemaal kunnen. Maar ook een doordenking in een eerder stadium van een betere (financiële) verhouding tussen wijken en de centrale organisatie had kunnen helpen. Nu kregen tot enkele jaren terug ook wijken met exorbitant grote ex-

Eerst een grondige analyse was beter geweest

plaatietekorten zonder veel morren een blanco cheque toegeschoven. Het kerkrentmeesterlijk vermogen van - toen nog - rond de twaalf miljoen euro leek de Haagse pendant van de kruik van de weduwe van Zarfath: altijd geld genoeg. Nu het vermogen is ingeteerd

der vernieuwend te noemen. Anders dan voor het model dat nu gekozen is, had men ook eerst een visie kunnen ontwikkelen op basis van concrete keuzes: welke organisch gegroeide kerkgemeenschap, met welk profiel, in welk aansprekend gebouw, is het waard om te behouden en verder te ontwikkelen; en welke middelen en hoeveel betaalde krachten zijn daarvoor nodig? Maar zo'n ingreep zou in een stroperig-ambtelijke biotoop als Den Haag is, pas echt een revolutie zijn geweest.

Nu het doek voor acht kerken valt, is het te hopen dat het optimistische motto van de bezuinigingsoperatie, 'Snoeien om te groeien', geen dode letter wordt. Lezenswaardig is het pleidooi van Gerrit van Es op de website kerkindenhaag.nl voor meer samenwerking; niet tussen kerken onderling, maar tussen kerken en maatschappelijke en culturele organisaties. 'Never waste a good crisis', luidt een bekende uitdrukking. Van een crisis kun je leren. Daarbij helpt het misschien dat nu alweer een nieuwe bezuinigingsronde is aangekondigd. Dat zou een signaal kun-

WELKE MISSIE(S) HEEFT U MET DE catechismussen?

'Ik wil vooral dat God de Heer de harten en hoofden van het Nederlandse volk weer vervult, opdat men in kerken en scholen zijn naam met eerbied noemt en roemt. Mensen mogen de Bijbel beter leren kennen. Ook vind ik het belangrijk om de dialoog met moslims te bevorderen, en de kracht van de Protestantse Kerk en andere kerken te versterken. Met mijn catechismussen hoop ik ons aan te moedigen om meer gebruik te maken van onze geestesgaven, en houvast te vinden in tijden van verwarring en twijfel. Ingaan tegen de secularisatie en het bijbels analphabetisme, dat zijn mijn belangrijkste missies.'

Ben Wentsel

liefde. Zelf leidde ik drie jaar lang een dialooggroep aan de universiteit van Rotterdam. Dat ging goed, totdat sommige moslims niet meer kwamen. De

'Geloof is zo dynamisch, de inhoud is zo rijk'

dialoog stagneert op vele plaatsen. Voor wie heeft u de catechismussen geschreven?

'Voor alle categorieën leeftijden en christenen. Aanvankelijk heette het boek *Protestants katholieke catechismus*. In de oude geloofsbelijdenissen staat immers dat wij in "één katholieke kerk geloven". Katholiek is niet gereserveerd voor rooms- of oudkatholieken. Ook protestanten zijn katholiek. Maar de uitgever dacht dat "katholiek" op de omslag sommige lezers misschien zou afschrikken.'

De Kleine is er voor de gewone man, het gemeentelid. Ik hoop dat mensen de Kleine Catechismus als verjaardagscadeau geven, in plaats van prullaria. Ik hoop ook dat het boek in gespreks-groepen zal worden gebruikt. De Grote, met 750 bladzijden, is er voor theologen en geïnteresseerden.'

KEES POSTHUMUS

Heeft u ze in opdracht geschreven?

'Nee, geen enkele synode heeft mij een opdracht gegeven. Maar dat was bij de Nederlandse Geloofsbelijdenis uit 1561 ook niet het geval: Guido de Brès heeft daar, net zoals ik, op persoonlijk initiatief aan gewerkt. Ik moet natuurlijk wel medewerking krijgen, en kan daarbij vertrouwen op de Heilige Geest.'

Wat kan de lezer aantreffen?

'Elke afdeling in het boek begint met een gebed: het is belangrijker met de Heer over mensen te praten dan met mensen over de Heer. De eerste afdeling heet: "Wie bent U en wie is de mens?". Daarna volgen in de Grote Catechismus 1077 vragen en in de kleine 240, allemaal ter meditatie, waarop ik antwoord geef met behulp van bijbelen eigen teksten. Ik noem mijn vragen en teksten oefeningen. "Oefen u in de godsvrucht", staat in Timoteüs. Met geloof moet je je hele leven bezig blijven. Daar kom je nooit mee klaar. Geloof is zo dynamisch, de inhoud is zo rijk.'

Verschilt uw catechismus van andere?

'In geen enkele catechismus is zo uitvoerig ingegaan op de islam als in de mijne. Ik vind dat christenen de Koran moeten kennen en moslims de Bijbel.

Een stille getuige van een eerdere kerksluiting in Den Haag: een verhuisdoos met het avondmaalservies van een kerk in Den Haag-zuidwest, klaar om opgeborgen te worden in de kluis van de Haagse protestantse gemeente.

tot krap acht miljoen, is die kostbare solidariteit in ieder geval voorbij. Kerken zijn 'onmogelijke' organisaties om te besturen. Grote idealen, maar tegelijkertijd vaak geneigd tot behoud-zucht. Goedbeschouwd horen kerken bij de 'creatieve industrie', omdat ze een boodschap willen uitdragen aan een breed publiek dat ze tot op zekere hoogte nauwelijks kennen. Maar tegelijkertijd is hun organisatie niet bijzon-

nen zijn om het eens over een andere boeg te gooien. Want ondanks alle treurigheid en het verlies van kerken die voor velen een belangrijke plaats in hun leven hebben ingenomen, zijn er nog steeds Hagenaars die niet bij de pakken willen neerzitten en die al hun gaven van hoofd en hart willen inzetten voor de kerk van de toekomst.

JAN GOOSSENSSEN

advertenties

Van Der Helm
uitvaartzorg

persoonlijke begeleiding bij uitvaarten... van mens tot mens...

070 - 335 03 97 - www.vdhuz.nl

P.J. de Groen
KLOKKENMAKER

Reparatie aan alle soorten klokken.
Billijke prijzen door rechtstreeks van atelier.
Klokken worden gehaald en terug geplaatst.

070 - 511 4250
NARCISLAAN 28 WASSENAAR

Engelen & Spoor
UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen

Verzorgen en hulp bij verzekeringen en deposito's

Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorghvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassaustraat 110, 's-Gravenhage

Tel. (070) 350 7000
(dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl www.engelenenspoor.nl

Fa. A. H. Kerkhof & Zn
uitvaartzorg sinds 1892

BEGRAFENISSEN - CREMATIES
Traditioneel - Persoonlijk - Eigentijds

o.a. beschikbare rouwcentra in de regio „SORGHVLIET” Groot Hertoginnelaan 1 „WALDECK” Oude Haagweg 28 Loosduinen

THUIS-opbaring met vereiste middelen en zorg

- Vastlegging persoonlijke wensen in een wilsbeschikking
- Kostenbegroting, -informatie
- Uitvaartverzekering (geïndexeerd)
- Deposito (waardevast)
- Uitvaartverzorging op alle begraafplaatsen en crematoria en voor elke verzekeringsmaatschappij in Nederland

Kantoor en bespreekruimte
Groot Hertoginnelaan 227 - Den Haag

telefoon
070 - 3451676

Protestantse Kerk, kerken per stadsdijk

Stadsdijken	Kerkgebouwen	Tijd	zondag 4 november	zondag 11 november	zondag 18 november	zondag 25 november
Centrum Schildersdijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10.00	mw H Merx * oogstdankdienst	ds J Eerbeek justitiepredikant	Dominicusviering David en Jonathan	ds JC Donner
Benoordenhout Archipel Willemspark	Duinzichtkerk van Hogenhoucklaan 89	10.00	ds C van Duinen	ds DL Schiethart	mw ds I Bakker >STEK	ds C van Duinen HA Ω
Bezuiddenhout	Vredeskapel Malakkastraat 1	10.30	ds DL Schiethart	mw ds D Sikkema Zoetermeer	ds AR de Meij Mecima	ds J Verburg Doorn Ω
Mariahoeve	Christus Triumfatorkerk Juliana v Stolberglaan 154	10.00	ds I Pijpers van JOP HA	ds RE Stiemer Dankdag	dr S Schoon Gouda	ds Stiemer Ω
Marlot	Kruispunt Diamanthorst 187	10.00	ds de Meij Mecima HA 7/11 20u vespers	ds FB Fennema 14/11 21u15 completen	ds AE Keuning Utrecht 17/11 19u vespers	ds de Meij Mecima Ω HA
Stadsdeel Laak	Pax Christikerk Vlamburg 2	10.00 12.00	ds PJ Bakker HA open kerk	ds PJ Bakker open kerk	ds H Poot Oosternieland open kerk	ds PJ Bakker Ω open kerk
Moerwijk / Morgen-stond / Zuiderpark	Laakkapel Deimanstraat 7	10.00	dr Th Hettema Ω	ds G Nagel Delft	ds D Sikkema Z' meer	Sluitingsdienst Laakkapel ds AJG Dronkert ds de Reuver Ω
Transvaal / Valkenbos/Rus-tenburg	Marcuskerk Jan Luikenlaan 90	10.00	dhr H Domburg *	dhr H Domburg *	dr R de Reuver HA	ds de Reuver Ω
Regentesse-kwart. Z	Valkenboskerk Zuiderparklaan 2	10.00	ds R de Reuver oogstdienst	ds ME den Dulk school - gezinsdienst	ds A Wicke	ds ME den Dulk Ω
Vogelwijk Segbroek	Bethelkerk Th. Schwenckestraat 30	10.00	ds A Wicke jeugdndst	ds HTh Vollebregt	drs J Greven Blaricum	24/11 19u beide predn Ω 25/11 10u ds Elsemann HA
Statenkwartier-O Duinoord	Bergkerk Daal en Bergselaan 50	10.00	naar de Bethelkerk	dr HE Wevers	ds O Elsemann	24/11 zie Bethelkerk 25/11 10u ds A Wicke
Zeeheldenbuurt Regentesse-kwartier-N	Maranathakerk 2e Sweelinckstraat 156	10.30	naar de Bethelkerk (10u I)	ds IJ Akkerman	ds J Smit Heemstede	ds IJ Akkerman Ω
Morgenstond / Zuiderpark / Houtwijk	Noorderkerk Schuijtsstraat 9/11	10.00 19.00	dr RE Stiemer HA	12u I YMCA dienst	ds HJ van Laren	pastor AG Tulling Ω 19u cityndst ds Pera *
Vruchtenbuurt	Thomaskerk Harmelenstraat 108	10.00	ds JA Tielkemeijer	ds Tielkemeijer	ds FB Fennema S/T	ds Tielkemeijer Ω *
Loosduinen	Bosbeskapel Bosbesstraat 5	10.00	ds AH van Oudenallen	dr NW den Bok Utrecht	ds M-A Sijbrandij - Verbist S/T	ds HTh Vollebregt Ω
Bouwlust Vrederust	Abdijkerk Willem IIIstraat 40	10.00	ds J Korf	dr RJ de Vries Maastricht	ds JC Eikelboom	ds J Korf S/T Ω
Scheveningen Dorp	Ontmoetingskerk Louis Davidsstraat 2	10.00	ds RJA Hanenburg	ds H Kamphuis Alphen	ds J Korf S/T	ds NL van Dorp Ω
Belgisch park Statenkwartier - W	Bethelkerk Loosduinen Händellaan 50	10.00	ds NA Riemersma S/T Ω	ds Riemersma	ds J van den Berg	ds Riemersma
Duindorp	Shalom v/h Salvatorkerk Vrederustlaan 96	10.00	mw E van Bolhuis- Szabó HIAmbacht	ds LH van Rouendal	ds AH van Oudenallen S/T	ds LH van Rouendal Ω
Ypenburg	Bethelkerk Scheveningen Jurriaan Kokstr. 173	10.00 17.00	mw GKM Smit proponent Valkenburg	ds J Maasland	ds D van Duijvenbode s- Gravanzande	ds J Maasland Ω
Leidschenveen	Oude Kerk Keizerstraat 8	10.00 17.30	ds Wegman Dankstond ds FJ van Harten	ds J Quist ds ten Voorde Almere	ds J Quist prof dr W Balke	ds Middelkoop HiAmbt ds B Brunt Valkenburg ds HJ van Haarlem Ω *
	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds HJ van Haarlem can- tate *	ds AR de Meij Mecima - voor jong en oud	dr P Lugtigheid Delft HA	ds HJ van Haarlem Ω *
	Prinses Julianakerk Tesselsestraat 6	10.00 17.30	ds FJ van Harten ds J Winter Rwk	Schoolndst A vdSteen * ds D vreeswijk Poeldijk	ds TLJ Bos Twijzelerhde ds vHarten jeugdndst	ds FJ van Harten Ω ds T Bergsma Rwk
	De Toevlucht Laan van Hoornwijk 140	10.00	ds JC Boot-de Boer Leidschendam	ds Minnema Dankdag	ds A Minnema	ds A Minnema S/T Ω
	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	10.00	ds van Westenbrugge Hoek van Holland	ds LJ Rasser Asd	mw R Hoogendam	ds ThL Haitjema Ω S/T

Kerken in overige categorieën

PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan van Meerdervoort 627	10.00 17.00	ds LJ Vogelaar ds A Vastenhoud 2x ds Vogelaar	7 nov dankdag 10 en 17	ds T Pleizier Langerak ds L Willschlegler A'frt	ds LJ Vogelaar HD ds A Vastenhoud	ds LJ Vogelaar Ω *
	Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	ds KH van Klaveren *		ds M Driessen Ldn *	ds Schoonenberg-Lems 's-Gravanzande	ds KH van Klaveren *
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00 10.30	ds MPCF Lanooy *		ds MR Klokke oogstdnt S/T	ds Lanooy *	ds MR Klokke cantate *
	Evang Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10.15	ds WTV Verhoeven		ds vdMeij-Seinstra	ds DN Stegeman	ds vdMeij & Verhoeven Ω
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30	dr A van der Lingen		pasteur van der Lingen Sainte Cène	m. JB la Grouw	dr K Blei Haarlem Ω
Overige kerken voor de hele stad	Deutsche Evang Gemeinde Bleijenburg 5	10.30	Pfarrer B Wenzlaff		Pf E Benz-Wenzlaff Seemansgottesdienst	Pfarrer Wenzlaff	Pf Benz-Wenzlaff
	Doopsgezinde gemeente Paleisstraat 8	10.30	ds RH Esveld		ds L Penner	ds I Hasselbach-Jongsma	ds L Penner Ω
	Ekklesia Brouwersgr. 2-K in steeg door hek	11.00	X		Mystiek	X	Mystiek
	Evang. Broedergemeente Herrnhutters Chassésstraat 1	10.00 11.00	br M Theile		zr Chr Walschen	zr Walschen	10u zr Bendt - Wijsman zangdienst: Srefidensi
	Ned. Indonesische k. GKIN Thomaskerk Den Haag Nieuwe kerk Rijsdijk	12.30 14.00	ds LPJ van Bruggen		ds J Linandi	dr JM de Klerk	ds S Tjahjadi Ω
	Remonstrantse kerk Ln v Meerdervoort hg 955	10.30	ds RF Philipp HA		ds JF Goud	ds RF Philipp	ds M Sloopmans Ω
	Vrije Evangelische Gem. Zoutkeetsingel 112	10.00	ds W Verdonk		naar de Noorderkerk	dhr Bor	ds W Verdonk Ω
Ziekenhuizen	Bronovo Ziekenhuis Bronvolaan 5	10.00	ds E Hulsman		pastor JC Koeleman	ds HTh Vollebregt	ds JW Steenberg
	Hags Ziekenhuis Leijweg 275	10.00	pastor HW Hoefman		ds Wevers-vanderFeltz	ds E Baars	pater JB Beijik
	MCH Westeinde Lijnbaan 32	10.00	pastor A de Grujter *		ds I J Visser *	pastor de Grujter *	pastor Hoogendoorn *
	MCH Sint Antonishove B. Banningln 1 Ldsch'dam	10.30	pastor AG Wessel		pastor W Hoogendoorn	pastor Wessel	pastor IJ Visser *
Parnassia	Franciscuskerk Monsterseweg 93	10.30	ds Chr Donner		pastor JA Smit * S/T	ds MH Kroes *	ds M T Minnema S/T *
	Clarakapel Rozenbottelstraat 14	10.30	pastor H v Breukelen		ds MT Minnema	pastor C van Straten *	pastor T van Driel
Dienst met doventolk	Koningkerk B. Ingenhoeslaan 4 Vbg	10.00	dr Th van der Hoeven		X	ds DL Schiethart	Dovenpastor ds J Kievit in Hoeksteen Benthuizen

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

Anglican Church, Arij v d Spuiweg 1 8.30 & 11.00 Holy Communion, 9.30 All Age Worship, 18.30 evening service, Praise & Café, 4th sunday 17.00 choral evensong	American Protestant Church Esther de Boer van Rijklaan 1 9.00 quiet traditional worship, 10.00 Praise ! 11.30 traditional service with choir	Oud-Katholieke kerk Juffrouw Idastraat 7 eucharistievieringen: elke zondag 10u elke wo 12u45 in zolderkapel. (zo 11 nov gezinsdienst) Vesper op 18 nov 16u	Het Apostolisch Genoot- schap Loevesteinlaan 170 zo 9u30 samenkomst *	Baptistengemeente Vier Heemskinderen- straat 91 10.00 samenkomst	Genootschap der Vrienden - Quakers Stadhouderslaan 8 10.30 stille samenkomst	Leger des Heils, Prinsegracht 57 10u samenkomst olv Major en mw Arie van Dijk met muziekcorps en zangbrigade ----- De Oase, van Meursstr. 1, 2e zondag vd maand 10u	Bethelkerk elke maandag 19u Taizé-avondgebed Zorgvlietkerk Prins Mauritslaan 10 elke vrijdag 20u Taizé-avondgebed Elandstraatkerk elke 1e zaterdag vd maand 19u30 Taizéviering Benedictuskerk elke laatste vrijdag van de maand om 19.30u Taizéviering
---	--	--	--	---	--	---	---

Rooms-katholieke kerken, Nederlandstalige weekendvieringen, zie verder www.vliethaghe.nl

Centrum, Parkstr 65a, H. Jacobus Maior zo 9.00 NL, 10.15 Lat., 12.15 NL	Schildersdijk, Hoefkade 623, H. Martha, za 19.00, zo 9.45. Boskant Fluwelen Burgwal 45 3e vr 17u30 koorvesper	Haagse Hout, Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, zo 11.00	Bezuiddenhout, Bezuiddenhoutseweg 153, OLV van Goede Raad, za 17.30	Marlot, Bloklandplein 15, Onbevlekt Hart van Maria, zo 9.30	Zeeheldenbuurt, Elandstraat 194, OLV Onbevlekt Ontvangen, zo 11.00	Rijsdijk Sir Winston Churchillln 372 H. Benedictus en Bernadette za 19.00, zo 9.30
Beeklaan 188, H. Agnes, zo 10.00	Valkenbos, Kamperfoeliestraat 279, H. Familie, zo 10.30, vr 10.00	Loosduinen, Loosduinse Hoofdstraat 4, H. Pastoor van Ars, zo 10.00, za 13.00	Waldeck/Kijkduin, Aaltje Noordewierstraat 4, H. Pastoor van Ars, zo 10.30	Leyenburg, Leyweg 930, H. Antonius & Lodewijk, zo 10.00, 3e za 13.00	Scheveningen, Scheveningsweg 233, H. Antonius Abt, za 17.00, zo 10.30	Rijsdijk, van Vredenburgweg 69, H. Bonifatius, za 19.00, zo 11.00

Symbolen: * met cantonij, muziek etc; X geen dienst;
* geen opgave ontvangen; Ω zie www.kerkindenhaag.nl;
Ω voorganger met preekconsent; * kerkelijk werker.
Ω dienst van gedachtenis der gestorvenen

Doordeweekse diensten:
■ Aandachtscentrum Schoolstraat
18 di t/m vr 13 u stilteviering
■ Kloosterkerk elke wo 19.30 u
vesperviering
■ Evangelisch Lutherse Kerk elke
wo 12.45 - 13 u middaggebed

Samenstelling: Kerkelijk Bureau Protestantse Gemeente te
's-Gravenhage. Opgave en wijzigingen: hagepreken@casema.nl.
Telefoon (070) 385 87 07. Adres: Diamanthorst 187, 2592 GD
's-Gravenhage. Tehuizen publiceren intern eigen diensten,
zie ook op internet: www.kerkindenhaag.nl

VOOR ADRESSEN VAN KERKEN ZIE PAGINA 6.

Aankondigingen voor december voor 14 november aanmelden via de website: kerkinderhaag.nl.

Meer agenda: kerkinderhaag.nl.

Klassieke kabbala

Inleidende lezing over de joodse mystieke stroming.

Do 1 nov, 20 u ■ Houtrustkerk ■ houtrustkerk.nl

Allerzielen

Meditatie ter herdenking van overledenen. Met gregoriaans koor o.l.v. Winfried Verweij.

Vrij 2 nov, 19 u ■ De Boskant ■ Fluwelen Burgwal 45 ■ boskant.nl

Missa Criolla van Ariël Ramírez

Het Martha- en Sarahbandekoor zingen de Missa Criolla en diverse anderstalige liederen.

Zo 4 nov, 15 u ■ H. Marthakerk

Haagse kerkentocht

Wandeling o.l.v. een gids door de binnenstad. Voorafgaand gratis lunch met Kars Veling.

Woe 7 nov, 12:30 ■ De Boskant, Fluwelen Burgwal 45 ■ Aanmelden via: deboskant.nl

Rochus Zuurmond

Bijbelverhalen en kerkgeschreven volgens de theologie van Zuurmond. Leiding: ds. Ijko Akkerman. Woe 7 nov: de Apostolische Geloofsbelijdenis. Woe 14 nov: het Onze Vader.

20 u ■ Maranathakerk ■ maranathakerkdenhaag.nl

Spoorzoeken voor kinderen

Kinderen van 7-10 jaar wandelen door de bijbelgeschiedenis. Met uitstapjes naar de Ontmoetingskerk en Onze Lieve Vrouwekerk.

Op 8, 15, 22 nov en 7, 14, 21 mrt. 16-17 u ■ Abdijkerk ■ abdijskerk.nl

Christen-moslimdialoog

Pastor Istifanus Habila, voorzitter van een vredesbeweging, en collega-imam Ishaku Babidi vertellen over het dialoog in Nigeria. Voor maaltijd (18 u), opgave bij: jbierman@steknet.nl

Do 8 nov, 19:30 u ■ wijkgebouw De Paardenberg ■ Paardenbergstraat 1

God volgens Schillebeecx

Oecumenische lezingen. Vandaag over Edward Schillebeecx. Leiding: pastoor Dolf Langerhuizen.

Do 8 nov, 20 u ■ Muzee Scheveningen ■ Neptunusstraat 92

Afternoon Tea Concert

Bezoekers kunnen Engelstalige hymnen meezingen. Entree: vrijwillige bijdrage.

Za 10 nov, 16 u ■ American Protestant Church ■ apch.nl

'Waar is de ziel gebleven?'

Een psychiater, neuroloog en filosoof verdedigen stellingen. Met publieksdiscussie.

Vrij 16 nov, 19:30-21:30 u ■ Johanneszaal, Oude Molstraat 31 ■ stjan.org

Haags Renaissance Kamerkoor

Religieuze en andere gezangen ter ere van componist Sweelinck, 450 jaar geleden geboren. Leiding: Frans Scheffers. Entree gratis.

Zo 11 nov, 17 u ■ Maranathakerk ■ maranathakerkdenhaag.nl

Familie Job en het lijden

Waar komt het kwaad vandaan en hoe om te gaan met lijden? Lezing door em. pastor John Baptist aan de hand van bijbelfiguur Job en diens vrouw.

Woe 14 nov, 20 u ■ Antonius Abtkerk ■ Aanmelden via: tel. 3541742

Psalmen lezen met Augustinus

Samen met leden van de Oud-Katholieke

kerk, Lukaskerk en Evangelisch-Lutherse Gemeente. Leiding: drs. Wietse van der Velde.

Woe 21 nov, 20 u ■ Caeciliakamer, Juffrouw Idastraat 13

Training 'Alcohol en 55+-ers'

Voor kerkelijke vrijwilligers die in hun werk alcoholisten tegenkomen.

Di 20 nov, 19:30 u ■ Stek, Parkstraat 32 ■ Aanmelden via: jgrotendorst@steknet.nl

Oosterse Orthodoxie in beeld

Filmvertoning uit de serie 'Een geschiedenis van het christendom'. Met nagesprek.

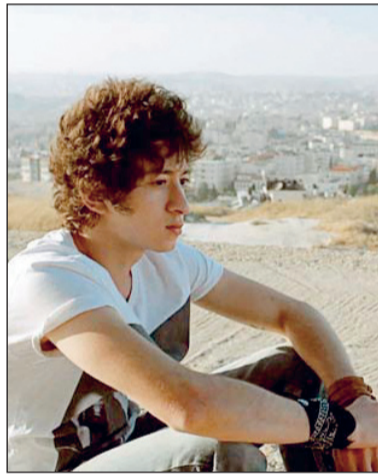
Do 22 nov, 14 u ■ Antonius Abtkerk ■ Aanmelden via: tel. 3541742

Workshop parochie en internet

Informatiewetenschapper Eric van den Berg geeft een cursus over kerk en sociale media.

Do 22 nov, 20 u ■ Antonius Abtkerk ■ Aanmelden via: tel. 3541742

'Le fils de l'Autre'

Een Israëliëse soldaat ontdekt dat hij de zoon is van een Palestijn. Film en nagesprek. Do 22 nov, 14:30 u ■ Maranathakerk ■ maranathakerkdenhaag.nl

Cantatedienst voor kinderen

Uitvoering van 'Wachet auf, ruft uns die Stimme' (BWV 140) door het Residentie Bachkoor en Residentie Bachorkest o.l.v. Jos Vermunt, m.m.v. diverse solisten. Vanaf de voorste banken krijgen kinderen (7-15 jaar) toelichting.

Zo 25 nov, 10:30 u ■ Kloosterkerk ■ kloosterkerk.nl

The Orchestra and Choir of the Age of Enlightenment

Meesterwerken van Purcell en Handel in de stijl van de Britse koortraditie. Met o.a. Dixit Dominus en 'Zadok the priest'.

Zo 11 nov, 14:30 u ■ Dr. Anton Philipszaal ■ Kaartverkoop via: ldt.nl

PERSONALIA

Alfons Grimberg S.J.

Alfons Grimberg (72), jezuïet en jarenlang werkzaam in Den Haag, is op 18 september overleden. In 1972 ontving Grimberg zijn priesterwijding in de Elandstraatkerk, waar hij tot 1979 aan verbonden bleef. Hierna werkte Grimberg in het stadspastoraat van Groningen en Nijmegen. De pater keerde in 1994 terug naar Den Haag als pastoor van de Elandstraatkerk en Westeinderkerk, tegenwoordig gefuseerd tot de Ignatiusparochie. Vanaf 2005 werkte hij in Amsterdam. De laatste jaren verbleef Grimberg in een verzorgingstehuis voor religieuzen te Nijmegen. Daar is hij begraven op het kerkhof Jonkerbos.

Jasper Klapwijk

Jasper Klapwijk is sinds september predikant in de vrijgemaakt-gereformeer-

de Ichtuskerk in Scheveningen (Duinkerkestraat). Hij werkte vijftien jaar voor een Papiamentstalige gereformeerde kerk op Curaçao. In 2003 werd hij dominee in het Groningse Winsum. Klapwijk: 'Ik streef naar openheid en samenwerking tussen Haagse kerken. Gods genade is bedoeld voor iedereen.'

Casper Van Dongen

Ds. Casper J. van Dongen is ridder in de orde van Oranje Nassau geworden. Hij kreeg deze onderscheiding uit handen van burgemeester Van Aartsen bij zijn afscheid in de Duinzichtkerk op 13 september. Naast zijn werk als gemeentepredikant is Van Dongen lange tijd actief geweest in de orkestvereniging Musica, de Johanniter Orde, de werkgroep Jom Hasjoah, bij gemeenteccontacten met de DDR en bij studiereizen naar Israël.

Rabbiïn Marx over jodendom en Israël

Rabbiïn Tzvi Marx is een originele denker. Als orthodox rabbiïn spreekt en schrijft hij met een aanstekelijke intellectuele onbevangenheid over theologische en maatschappelijke onderwerpen die de verhouding tussen christendom en jodendom raken.

Deze maand is de staat Israël het onderwerp. Marx: 'Israël zit in de knel vanwege twee denkrichtingen: de verheerlijking en de demonisering van het jodendom.' Of een tussenweg denkbaar is, is het onderwerp van zijn voordracht. Aansluitend is er debat met het publiek.

WOENSDAG 28 NOVEMBER, 20 UUR. MARANATHAKERK

'Huub en Maarten', Oosterhuis & Luther

WATHEBBEN MAARTEN LUTHER en Huub Oosterhuis met elkaar te maken? Veel, vinden de Lukaskerk en de Lutherse kerk in het centrum. Op drie avonden worden beide mannen ontleed. Beiden waren niet meer welkom in de rooms-katholieke kerk, beiden begaven zich op het politieke pad, beiden dichtten kerkliederen en beiden inspireerden zij componisten om in de klank van hun tijd 'de boodschap van God aan mensen' over te dragen. Het zijn allebei Schriftuitleggers.

De twee centrumkerken werken sinds kort nauw samen. De Lukaskerk, een PKN-gemeente, verleent onderdak aan de Haagse Dominicus, een nieuwe kerk waar vooral liederen van Oosterhuis gezongen worden. 'We hebben ontdekt dat we samen één vrolijkheid hebben, die van een niet-gereformeerde reformatie', zeggen ze.

WOENSDAGEN 14 NOVEMBER, 12 DECEMBER EN 9 JANUARI. LUTHERSE KERK, 20 UUR.

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

November 2012, jaargang 16, nr. 150.

Uitgave van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Oost en de Rooms-Katholieke Stadsstichting Vliethaghe.

Contact: redactie@kerkinderhaag.nl
Tel. (070) 397 24 88,
Folke Bernadottestraat 44,
2552 NZ Den Haag

Hoofdredacteur: Jan Goossens
Eindredactie: Robert Reijns

Redactie: Henk Baars, Margot C. Berends, Rob van Essen, Jonathan van der Geer, Hens Haeck, Margreet Klokke, Anneke Leewis-Bickes, Paul Schott, Claartje Vinkesteyn, Marijke Witteman.

Overige medewerkers:
Rogier Chang (fotografie), Sharda Dihal en Jaap van den Berg (rubriek kerkdiensten), Lemuel (website), Pieter van Schouwenburg (vormgeving), Hanneke Gelderblom (column).
Druk: JP Offset.

ADVERTENTIES:
WWW.KERKINDENHAAG.NL
E-MAIL: INFO@KERKINDENHAAG.NL
TEL. KANTOORUREN: 06-12 31 30 53.

Los postabonnement:
€ 17,50 per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: pgdh@xs4all.nl
of 385 87 07.
Rek.nr. 777 49 10 t.n.v.
Kerk in Den Haag.

Hans Jansen viert jubileum als kerkmusicus

HANS JANSEN VIERT DEZE MAAND DRIE jubilea. Hij is veertig jaar werkzaam als kerkmusicus, dertig jaar als cantor en dirigent van de Kloosterkerk, en vijftig jaar als cantor-organist van de Vaste Burgkerk in Schiedam. Ter gelegenheid daarvan wordt een jubileumconcert gegeven. Jansen presenteert op die avond ook het boek *De kerkmuziek in Duitsland in het begin van de twintigste eeuw*. Dit boek, waar hij de afgelopen tien jaar aan gewerkt heeft, gaat over de kerkmuziekrenaissance in Duitsland en haar invloed op de Nederlandse kerkmuziek.

ZATERDAG 17 NOVEMBER, 20 UUR. KLOOSTERKERK.

BIJBELS QRS ISRAËL EN DE VOLKEN

Israël is, sinds de tijd van koning David, een staat geworden gebaseerd op macht, met tegenwoordig zelfs atoombommen in zijn achtertuin. Daardoor is hij gaan lijken op volken, die met Israël geschiedenislang de strijd aangaan. Toch moeten we Israël blijven zien als, en aanspreken op het doel van zijn bestaan: een vrede-stichter ter wille van alle volken.

Ik denk dat het goed is bedenken dat de bijbel een Joods verzamelboek is. Daarom is de taal van de bijbel in veel opzichten vreemd en soms irritant. Alle zesenzeftig boeken zijn geschreven door Joden. Lukas zou een uitzondering zijn, maar onlangs overtuigde het boek 'Lukas, de Jood' mij van het tegengestelde. In sommige verhalen staat, dat met geweld plaats

en ruimte moet worden gemaakt voor 'het eigen volk'. De God van Israël lijkt dan een nationalistische godheid die zijn macht koste wat kost wil doorzetten. Bij die fragmenten heb ik de neiging om meteen het hele boek dicht te klappen. Toch beveel ik mijzelf om het niet te doen, te blijven lezen. Want het is goed om telkens weer te bedenken dat elke bladzijde gaat om een volk waarvoor nooit plaats is. Door de hele geschiedenis hebben volken met geweld de Joden, Israël, een eigen plek ontzegd. Juist de Joden, die zich geroepen weten gehoor te geven aan de oproep tot bevrijding en vrede, krijgen geen plaats van de 'Baäls', de heersers met hun vermeende allemachtigheid. Israël is het slavenvolk dat tegen een immense overmacht in, en geleid door de woorden van Mozes (de Thora) en de profeten, op wonderlijke wijze

ze het land van de vrijheid tegemoet kon gaan. Het is dus een misverstand te menen dat Israël door de geschiedenis heen een superieure macht is geweest, waarvan de haan koning moet kraaien.

Uit de boeken van Israël kunnen ook wij, die tot 'de volken' behoren, leren dat we nooit zullen wennen aan machten die gebaseerd zijn op geweld en op intriges. Wees dus op je hoede als je 'van hogerhand' weer iets moet, en breng dat in

de gemeente ter sprake. De goden en machthebbers van andere volken eisen gehoorzaamheid aan wat zij willen. De God van Israël daarentegen komt de mensen tegemoet in hun verzet tegen de machten van de heersers. Op God, de bevrijder, kunnen onder de voet gelopen mensen een beroep doen. De profeten van Israël wekken ons op om op te staan en om -nu al- als bevrijde, en dus vrolijke mensen te leven.

GERRIT DE GROOT

Dolf Tielkemeijer, predikant van de Thomaskerk, en emeritus-predikant Gerrit de Groot schrijven om beurten een aflevering van deze theologische rubriek. De titel is een knipoog naar het befaamde boek *Bijbels ABC* van K.H. Miskotte.

Marc Chagall, mystiek kunstenaar bij uitstek

John Batist, voormalig pastoraal werker van de Antonius Abtparochie, houdt een voordracht over mystiek in het werk van kunstenaar Marc Chagall (1887-1985). Chagall, opgegroeid in de joodse traditie van Wit-Rusland, maakte schilderijen, glas-in-loodramen en keramiek. Hij wordt beschouwd als pionier van de joodse schildertraditie door het afbeelden van mensen, wat binnen die religie verboden is. De kunstenaar haalde inspiratie uit het Russische volksleven, de pogroms en de Bijbel. Chagall noemde al zijn werk religieus: 'Ik ben een mysticus... mijn werken is mijn bidden'. Typerend voor zijn stijl is het kleurgebruik en de symboliek. Picasso noemde hem 'de enige kunstenaar die nog weet wat kleur is'. Chagall vond de Bijbel de 'rijkste bron van poëzie aller tijden.' In een gevangenis in Sint Petersburg kreeg de kunstenaar een mystieke ervaring. 'Ineens opent het plafond zich en zweeft er met veel luister een gevleugeld wezen naar beneden en vult de kamer zich met een golvende nevel...'. Dit visioen heeft hij verbeeld in vele schilderijen.

Dinsdag 27 november, 20 uur. De Boskant. Aanmelden via: deboskant.nl.

'Voor mediteren hoef je niet naar de boeddhisten'

'Meditatie is een hype geworden. De boeddhistische mystiek is populair, maar ook christelijke tradities bieden een schat aan meditatieve bronnen', vindt Lex Boot.

Hij is VICE-VOORZITTER VAN VACARE, een platform voor meditatieven van de Protestantse Kerk, en biedt geestelijke begeleiding aan predikanten en kerkelijk werkers. Boot vertelt hoe de christelijke mystiek zijn theologie en werk geïnspireerd heeft, en waarom de toenemende aandacht hiervoor waardevol is voor het pastoraat, onderwijs en bedrijfsleven.

DINSDAG 13 NOVEMBER, 20.15 UUR. KLOOSTERKERK.

Alain de Botton: religie ook nuttig voor atheïsten

HET BOEK RELIGIE VOOR ATHEÏSTEN van Alain de Botton is een aanrader voor iedereen die ondogmatisch wil nadenken over het belang van rituelen, gemeenschapszin, ethiek, onderwijs en kunst. De schrijver, een gevierde Zwitsers-Engelse filosoof, wijst de 'sceptische hedendaagse mens' op het nut van oude religieuze gebruiken; ook voor wie zelf niet gelooft. Twee bekende filosofen, Herman Philipse ('Atheïstisch Manifest') en René van Woudenberg houden beurteilungen een voordracht over De Bottons originele ideeën.

Donderdag 8 en 29 november, 20 U, Duinzichtkerk. Info: agima.nl/dzkvk

advertentie

Monuta

ik weet hoe ze begraven wil worden
maar hoe regel ik dat?

Met één telefoontje nemen we al uw zorgen uit handen. Bij ons staan uw persoonlijke wensen centraal.

Bij Monuta in Den Haag denken we graag met u mee.
bel 070 - 306 54 54
Monuta 't Statenhuys
Statenlaan 78, Den Haag
bel 070 - 360 39 05
Monuta Innee
Laan van Elk en Duinen 38, Den Haag
www.monuta.nl

Schuldhulpmaatjes in gesprek

'Mijn pincode heb je niet'

INTERVIEW Wie schulden heeft en z'n financiën op orde wil krijgen, kan aankloppen bij 'maatjesproject' Vandebankaf. Mieke (cliënte) en Annemiek (vrijwilligster) zijn als 'maatjes' een jaar samen opgetrokken.

Cliënten komen vaak via de Voedselbank binnen. Op twee diaconale locaties in Den Haag, de Paardenberg en de Oase, wordt het maatjesproject uitgevoerd. De begeleiding is in handen van Stad en Kerk (Stek). Om uiteenlopende redenen stapelen cliënten schulden op: door onverantwoorde uitgaven, weinig controle over uitgaven, of om andere redenen waar zij vooral zelf debet aan zijn. Bij Mieke lag dat anders.

Waardoor ben je in deze situatie beland?
Mieke: 'Ik heb een parttime baan in de

zorg en zit altijd krap. Het begon te glijden toen er onverwachte dingen gebeurden die een boel geld kostten: ik werd zwanger en kreeg een dochter. Er moest dus een kinderkamer worden ingericht. Omdat ik moest verhuizen, had ik een paar maanden dubbele huur. Daarom moest ik telkens geld bijlenen. Het ging niet eens om grote bedragen, maar de leningen moesten wel

'Ik heb uitzicht. Het gaat lukken'

afgelost worden. Op een gegeven moment had ik maandelijks 1100 euro aan inkomsten en moest ik minimaal 1200 euro uitgeven. Via maatschappelijk werk kwam ik terecht bij Stek en Vandebankaf.'

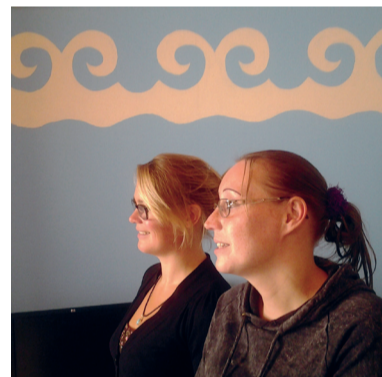
Annemiek: 'Belangrijk is, dat je zelf al

was begonnen de financiën op een rijtje te krijgen en schulden te saneren. Al voordat we maatjes werden, was er een regeling getroffen met de Sociale Dienst.'

Hoe werken jullie samen?

Annemiek: 'We ontmoeten elkaar bijna elke week. Je begint met ordenen, als dat nog niet is gebeurd. We kijken kritisch naar Miekés uitgaven, schrappen dure abonnementen en zoeken naar goedkopere oplossingen voor bijvoorbeeld mobiel bellen en de kabelaansluiting. Mieke rookt en dat kost geld. Maar ik wil mij niet overal mee bemoeien.' Mieke: 'Haha, maar mijn pincode heb je niet.'

Annemiek: 'Je moet als maatje een balans vinden tussen afstand houden en dichtbij komen. Haar problemen zijn niet mijn problemen en ik kan die niet voor haar oplossen, maar ik heb met mijn economische achtergrond wel ver-

De maatjes kijken positief vooruit

stand van zaken. Toch blijft mijn rol betrekkelijk.'

Mieke: 'Annemiek heeft me geleerd om vooruit te kijken en op mogelijkheden gewezen die ik nog niet kende. Mijn dochtertje is jarig over een paar maanden, maar nu al let ik op goedkope aanbiedingen voor een cadeau. Ik spaar en bezuinig ook. Ik zou het alleen ook wel overleefd hebben, maar Annemiek geeft me nieuwe handvatten.'

Ben je positief over de toekomst?

Mieke: 'Ik heb nog tweeënhalft jaar te

gaan en dan ben ik ervan af. Dat duurt nog lang, maar het voelt niet als kijken in een donkere tunnel. Ik heb uitzicht. Het gaat lukken. Een steuntje in de rug is dat, als ik er klaar mee ben, de huizen in mijn straat gesloopt worden en ik een nieuwe woning krijg aangeboden. Hopelijk met een tuintje. Dat zou een mooie beloning zijn voor alle moeilijke jaren! Misschien dat ik daarna zelf voorlichting aan jongeren ga geven.'

WILLEM VAN DER MEIDEN

GELDERBLOM

IS VRIJHEID VAN GODSDIENST VERENIGBAAR MET DE SHARIA?

OIT VAN HET CAIRO-OVERLEG GEHOORD? Het is ontstaan nadat vertegenwoordigers van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) en het Centraal Moslimoverleg (CMO) een bezoek brachten aan Egypte. Dat gebeurde na het verschijnen van de film Fitna. Men wilde in Cairo uitleg geven over wat wij in Nederland onder vrijheid van meningsuiting verstaan. Het overleg bestaat nog steeds. Ook de joodse gemeenschap doet mee.

Onlangs bezochten negen Egyptenaren Nederland. Het heette een parlementaire delegatie, maar was een delegatie van partijvertegenwoordigers. Het nieuw gekozen parlement is namelijk door het Constitutionele Hof buiten werking gesteld. Dat hof heeft bepaald dat er eerst een nieuwe grondwet moet komen. In de grondwetcommissie zijn alle partijen vertegenwoordigd. De

grootste is die van de Moslimbroederschap, waarvan president Morsi lid is.

Het Cairo-overleg kon één uur met de Egyptenaren praten. Onze delegatie was aangevuld met twee kopten, Egyptische christenen. De gesprekken gingen in hoofdzaak over godsdienstvrijheid en met name hoe die samenvalt met artikel 2 van de nieuwe grondwet. Daarin komt te staan dat de sharia, de islamitische rechtspraak, de basis is. Dat zou volgens Nederlandse begrippen onmogelijk zijn. Want hoe kan een rechtssysteem, waarvan de uitleg door geestelijke leiders wordt bepaald, en waar de godsdienstvrijheid bijna overal wordt tegengesproken, de basis zijn van een grondwet voor gelijke rechten? In de sharia worden moslims die zich bekeren bestraft. Vrouwen hebben minder rechten dan mannen.

Demonstranten in Egypte hebben maanden lang op het Tahirplein (Vrijheidsplein!) in Cairo ge-

streden voor meer vrijheid. Maar heeft iedereen het over dezelfde vrijheid? Het land was bijna vijftig jaar een totalitaire staat, waar militairen een ongebreidelde macht hadden en waar de Moslimbroeders verboden waren. De kopten, die tien procent van de Egyptische bevolking uitmaken, hebben op papier vrijheid van godsdienst, maar niet wanneer zij protesteren of ongelijk behandeld worden.

Opvallend was dat de Egyptenaren eensgezind zeiden na de omwenteling vrijheid van godsdienst te willen. Ze dachten dat het mogelijk was: de hoogste geestelijke leiding had immers gezegd dat de uitleg van de sharia niet in strijd mocht zijn met de godsdienstvrijheid.

Het Cairo-overleg met de Egyptische delegatie was boeiend, maar onze zorgen zijn niet wegge-

nomen. Hoe zal de sharia in de praktijk ingang vinden, bijvoorbeeld in kleinere steden? Wie instrueert de politie, wanneer woedende moslims een kerk aanvallen, omdat christenen een zaaltje willen aanbouwen? Worden moslims dan opgepakt of degenen die hun kerk verdedigen?

Toch geeft president Morsi's voornemen hoop. Hij wil niet toestaan dat mensen na het vrijdagebed de Amerikaanse ambassade met stenen gaan bekogelen, uit woede over het onbenullige filmpje *Innocence of muslims*, over de profeet Mohammed. Morsi is de eerste politieke leider van een islamitisch land die zo iets in het openbaar heeft gezegd. Het zou in Egypte inderdaad de goede kant kunnen uitgaan met de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van meningsuiting.

HANNEKE GELDERBLOM-LANKHOUT